պէս Նշանաւոր հեղինակներ, ինչպէս Ալէքսանդր Դիւմա-Ֆիս, Ժիւլ-Վարնը և այլն։

Ցաւուկէս ժամից քառասդ պակաս լսվեց զինւորական նռնաձայնի ձայնը, որին հետևում էր մի բաստիսնի զոլբ իր զրաչվով կոյտերէ Վիխիբի—Vignur—առաջնորդությամբ։ Մի քանի բոպից յետոյ զգալը դրվից յուզալաւորութեան կաղբի վրա և ընթացքը սկսվից դէպի Շայ անառնական եկեղեցին։ Կառքին հետևում էին Նանգուցեալի ընտանիքը, զէպուտատները, La France լրագրի ամբողջ խմբագրությունը և անպին բազմութիւն զինւորների երկու չարքի մէջ առած մնալն վերջիվերջ եկեղեցին։ Եկեղեցու մէջ մնան միայն ոտնակի ունեցողները. պատուոգրից յետոյ յուզալաւորութեան կառքը գնվից դէպի Մոնմարտրի գերեզմանատունը անցնելով Ելիսեան դաշտի միջով։ Գերեզմանատունը պարոն Ռաբիլէն կարդաց զամանական ձառ, որում նկարագրից կարծես Նանգուցեալի կենսագրությունը և մատուցած զգալաց ծառայութիւնները իր սիրելի հայրենիքին—Ֆրանսիային։ այս ճառախօսութեանը ամբողջ պատասխանում էր անմոդեստաբար բուռն ծափահարութիւնք. սրանից յետոյ խօսեց պարոն Ֆանտեր—Jenty—փոքրիկ օրագրի—Petit journal—և մի քանի այլ անձինք։

Բոլոր ճառախօսութիւնից յետոյ զալաղը զրվիցաս զերեզմանի մէջ և ժողովուրդը ցրվեցաս անօսասով այսպիսի մի նշանաւոր և մի և նոյն ժամանակ զգալաց մարդու կորուստը։

Դասախս վերջացնում եմ հետևեալ լուրով. Ֆասի կառավարութիւնը կամենում է Նանգիների վրա նշանակված գները պակասցնել։ Մինչև այժմ մի նամակ ուղարկեաս. նամակ ամբողջ Ֆրանսիայում ազատ տարածվից սանտիմ, իսկ արտասահման ուղարկելու համար բանտնվից սանտիմ։ Շատ ցանկալի է, որ այս մասքը իրականանայ և ժողովրդի համար բեռը փոքր ինչ թեթևանայ։ Ուրիշ այնին չը լինի, նոյն իսկ փոստի կառավարութիւնը ուրախ պիտի օգուտ քաղի քան թէ առաջ. որովհետև և ստատիստիկով ապացուցից փոստի կառավարութիւնը, որ այն օրից, երբ մի քանի տարի առաջ պակասցրից նամակների վճարը, ուրեմն չատ նամակներ ուղարկվեցան և հետևապէս փոստը մեծ օգուտ ունեցաս։ Պէտք է գիտենալ որ հեռագրի մասին մի և նոյն մասքն էն յայտնում։

Լանգի։

ՆԱՄԱԿ ԹԻՒԲԵՌԱՑԻՑ

—

Կ. Պոլիս, 18 սեպտեմբերի

Աւելորդ չեմ համարում մի քանի տեղեկութիւններ ես տեղեկանալ անգեսով անգամ ձեզ տալուն հաղորդութիւնների Գիւղերէն սաստիս Գիւղերէնից նոր եկածները պատմում են մեր ամենքի ուրախութեան համար թէ Հայաստանի այդ կենտրոնական քաղաքի ազատութիւնը այնչափ է սկսել մեծանալ և բարձրացնս նուազնել քիւրդերին, որ նոքա երբէք այնչափ հաւասարութիւնք և հանգստի ոչ մի տեղ և ոչ մի ժամանակ չեն ծառայած հայերին, ինչպէս այժմ գիւղերնի պրուեսասարները։ Այդ քաղաքայի մի ոչ կաթոլիկ եպիսկոպոս, որը նոր է եկել պատեղ հասունեանների և հանգստանեանների գործի պատճառաւ, ինձ ասում էր թէ Սերասոիայի վիլայեթի քիւրդերը աստիկի ուրախացել են գիւղիրեցիների սրած գիտում, որովհետև մինչև հիսուց չը կարդանալով իրանց ոչխարներից մի արջեանք ստանալ, այժմ հանգիստ են, որ իրանց ոչխարքը և նոքան պահելու ու պահպանելու ազատութիւնը զոր չի կորչիս գիւղ գեղերը սկսել են ամենամեծ պատով վերարերվել զէպի հայերը և խօսիս պատում են իրանց սարքարեալ ոչ թէ գիւղերնիցին, որանք լաւ չեն հավատում որ և իցէ գիւղերնցի պատեհասարի հաները Շնորհիս այսպիսի հանգստութիւնան հնից այս բանէս գեռ գիւղերնցիների սեիսանութիւնը անցել է մոռ երկու հարիւր հազար զլուխ ոչխար նոյն հարեանգարի վկայութիւնաս։ Այժմ թեզ հասկանան Կ. Պոլսի մէջը զրաց զազանգները թէ Բէշի մէջ պիտի կայանայ այդ լրաց Հայաստանը գիւղերկաս համար վերադարձն ցնդաքանութիւնն թէ դրանն կուլուրայի, այնինչն, արենտաի, ուրեանի ու վանաստանութիւնն Լաստիսի լրաց ասվեցաս հայ ազատարարք կենտարարք լրան ազդեցութիւնն իր մուտաստիան հայրենակցիներին, այսպիսով միայն հայ կինը կարաստի գիւղերի և չերքեզների առանգութիւնների նոցա հացը ու ապրուստը իր ձեռքի մէջ պահելուվ։

Եթէ հէնց դիցուք գիւղիրեցիների վերաբերմամբ առաջի անգամ մի քանի անիրատութիւններ էլ պատահնէին բարբարոսների կողմից, բայց զարձեալ կարելի է վստահ լինել որ այդ բարբարոսները շեղերից ու զազանեներից էլ սատ լեն, երբ սոքա նս սովորում են ու պատուում նոքան, որը իրան հաց է տալիս... Հաց ու ապրուստ տալով կարելի կը լինի միայն գինամիտ անել Հայաստանի բոլոր այժմեան ասնիդոյներին, մանաւանդ որ այդ ասնիդոյները արդէն դառը փորձերից համոզվեցան, որ հայերին կողոպտելով վերջապէս իրանք էլ էր սկսեն սովից ասանել, վասնզոյ սեանեալով իրանց համար ուրիշ դրութիւնն հայերի մէջ արուեստներ ծաղկելով. նոքա կամաց կամաց, անձնական կերպով էր փոխվին ու մի երկու ասանեան տարվայ մէջ էր ձուլվին հայերի հետ։ Ինչպէս ապացոյց ասանիս կարելի է բերել այն, որ հէնց այս բոպէիս, գեռ ըսկրքում ես ոչ միայն Գիւրմէնի մէջ խմբված կրօնարանան հայերն են միանգամայն եղբայրացած, այլ և բարեաթիս տանքիս ու քիւրդ տրիշ լեզուով չեն խօսում հայերի հետ բացի հայերէնից, նոցա սիրար չանելու համար Եթէ սկիզբը այսպէս է, կարում կ. կարում կ. երևակայել վերջը։

Զարմանալի մի բան է. Գիւրմէնի ասնիդամում ոչ մի մարդ չը կայ այժմ, որ երկրագործութեամբ պարապվիս, այլ ամենքն էլ ոչխարի կարգանումն են ապահովվել արուեստաւորներից, որ ցորեանը պարարտ են առնում. ուրեմն գործը բնական կերպով, ինքն բան ինքնան ընկնել է ազատարքի բաժանման ամենայնանուանությունը համար ազատարքի մէջ, այնինքն, մի ասնիկ պարապվում է լոկ մի բանով, իր կենսական ուրիշ պիտոյքների հոգով թողնելով մնացած մասակաց ասնիկների պարապուրթիւնն վրա։ Ուրեմն այս փրկարար օրենսդրով իրաքանչիւր վիլայեթի կամ ասնիկի կարող է փոքր առ փոքր յառաջանալ այն արհեստն ու արուեստն մէջ, որի համար յարմարութիւնները են ներկայացնում տեղական բերքերը, օրինակ կնոջարան կամ նեղգալ կարող է յառաջ տանել ներկարարութիւնն գործը ինչպէս և իսկապէս կանաչ սկսել են կնոջարան մէջ այդ մասնագիտութիւնն վրա ամիսներ իրանց ուշադրութիւնը գիւղիրեցիների կանանց աշխատութիւնն կատարեալ գործոց գործոց ու ներքին հանդիսելու համար։

Բայց մինչէ Վիկտոր Հիւգոյի բանաստեղծով լսլվիս վրա խօսող կ. պոլսեցի մէկը կարող է մնալն հնում ես հանգանալ և գնամանել դրամական կուլտուրայի այս մեծ և փրկարար գործարանութիւնը Հեռու չը գնանք, վար անենք կ. Պոլսի մէջ ամենայաստ հոգալ մի զգաստեանան։ Հայ կին, որը Գիւղանական և անդրվիսկան մասնեհարարութիւնը գիտէ իր հինգ փասաերի պէս. հանկարտիք նոքան, եթէ կարող էք. թէ Բէշ ասել է դրամական կուլտուրա. նա ձեզ զուցէ Սիրիրից եկած արշի մէկը ընդունել, երբ դուք նոքա հետ կեր խօսիք արհեստի ու արուեստի զարգացման վրա, ինչպէս ասի նեղիսան և ասպանան փրկող Գիւղասրիների վրա։ Այսպիսի մէկը հէնց իմ երեսիս էր ասում թէ, չատ խաստաստան և յետապէմի մէկը պիտի լինի այն մարդ, որը կի սկսվ նշանակութիւն տալ արհեստի սատր բաներին, ինչպէս գիւղիրեցիները կանանց այժմեան զարդն է. ինչպէս կարելի է առանց լոյսեր ու Վիկտոր Հիւգոն ճանաչելու. ապրարիս մէջ մի քան յառաջանալու. Ինչպէս կարելի է առանց ասանեան գրելու ու գրաքարեանի մի հվարեաչ բանի ընդունակ լինելու. Ինչպէս կարելի է գիւղական ասանց կարեանարքանան հոգով շարաքան երգերը երգելու հարենիք սիրել։

Զրանքով փրկանարքերից մէկը, որը իրան սանեան բանի մէջ միայն հեղինակաւոր տարրը կը հանարք ասվորդ ազգի մէջ (ինչպես և իրաքանչիւր ազգեցիք) ինձ ասում էր նոքրաբանչիւր գիտեք թէ Բէշ ասել է Գիւղիր թէ զրաքարեանի մի հվարեաչ բանի ընդունակ լինելու. Ինչպէս կարելի է գիտենալ թէ Բէշ ասել է Գիւղիր թէ զրաքարեանի հոգով շարաքան երգերը երգելու հարենիք սիրել։

Զրանքով փրկանարքերից մէկը, որը իրան սանեան բանի մէջ միայն հեղինակաւոր տարրը կը հանարք ասվորդ ազգի մէջ (ինչպես և իրաքանչիւր ազգեցիք) ինձ ասում էր նոքրաբանչիւր գիտեք